

Ільченко А.О.,
студент магістратури
факультету інформатики, математики та економіки
*Науковий керівник: **Наумук І.М.,***
кандидат педагогічних наук
старший викладач кафедри інформатики і кібернетики
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ МЕРЕЖЕВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. Навчально-виховний процес в сучасних умовах зазнає певних перетворень, насамперед, через поширення інформаційних технологій. У зв'язку цим виникає необхідність відповідних змін в організації та здійсненні ефективного управління цим процесом. Таким чином, новий якісний етап у розвитку освіти можливий лише за умови інтенсивного впровадження та поглиблення мережових інформаційних технологій у навчально-виховний процес. Сучасний розвиток системи освіти, орієнтованої на входження і педагога, і учнів у світовий інформаційно-освітній простір.

Аналіз актуальних досліджень. Виховання самостійності учнів як мета освіти розглядали Я. Коменський, Ж.-Ж.Руссо, А. Дистервег, І. Песталоцці, К. Ушинський; пізнавальна самостійність різними дослідниками визначається як характеристика особистості Д. Богоявленська, Л. Вяткін, З. Калмикова, М. Махмутов та ін. Дослідження шляхів формування пізнавальної самостійності учнів проводили В. Буряк, Е. Голант, Б. Есіпов, М. Махмутов, П. Підкасітий, А. Усова та ін.

Мета статті. Описати умови управління процесом розвитку пізнавальної самостійності старшокласників засобами мережових інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Пізнавальна самостійність характеризується комплексом специфічних психологічних утворень (пізнавальна потреба досить високого рівня, наполегливість у досягненні поставлених пізнавальних завдань, цілеспрямованість та ін.) і практичної готовності індивідуума до ведення самостійної пізнавальної діяльності (певний рівень знань і операційних умінь, наявність досвіду самостійної пізнавальної діяльності та ін.). Як наслідок, можна умовно виділити два напрямки впливу на пізнавальну самостійність: розвиток мотиваційно-вольових якостей учня і розвиток змістовно-операційного компонента.

Розвиток пізнавальної самостійності учнів не зв'язується з якимись поодинокими спеціальними прийомами, а визначається усією спрямованістю навчання. Наприклад, Г.К. Селевко при проведенні аналізу уроку з позицій розвитку даної якості особистості учнів виділяє наступні аспекти [3, с. 107]: організацію уроку (структура, мотивація, дозування матеріалу, початок і кінець), загальнонавчальних вміння учнів (організація робочого місця, самоконтроль,

самовиховання, самоосвіта, саморегуляція), формування вчителем способів розумових дій (порівняння, узагальнення, поняття, судження, рефлексія, уява), діяльність учнів (уява, репродукція, самостійна робота, застосування знань, пошук, творчість), особистісний підхід у вчителя (індивідуальний і диференційований підхід).

Т.І. Шамова вказує на наступні групи умов підвищення пізнавальної активності та розвитку самостійності в залежності від домінування цілей діяльності [4, с.102]:

1) мета – формування мотиву діяльності: формування пізнавальної потреби в конкретній діяльності, виховання стійких пізнавальних інтересів, поєднання емоційного та раціонального в навчанні;

2) мета – формування системи знань на основі самоврядування процесом навчання: формування інтелектуальних умінь, пов'язаних з переробкою засвоюваної інформації, формування умінь здійснювати планування, самоорганізацію і самоконтроль в процесі навчання;

3) мета – включення кожного школяра в процес активного навчання: здійснення індивідуального підходу в умовах колективної роботи, здійснення контролю за ходом навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Основним завданням у розвитку пізнавальної самостійності старшокласників є заміна нестійких зовнішніх мотивів самостійної пізнавальної діяльності зрілою внутрішньою мотивацією, зовнішнього контролю і оцінки – самоконтролем і самооцінкою.

У літературі позначено два підходи у формуванні і розвитку мотивації навчання: на основі постановки учня в положення невдачі і на основі постановки його в ситуацію успіху.

Серед шляхів розвитку мотиваційно-вольової складової самостійної пізнавальної діяльності можна виділити наступні: зміна змісту навчального матеріалу (матеріал повинен бути внутрішньо прийнятий учням, викликати інтерес, його вивчення має бути продовжене старшокласником самостійно; заохочення використання додаткового матеріалу); створення в класі, школі серед учнів стійкого ставлення до навчання як до фактора, який має найважливіше значення в житті; задоволення потреби старшокласника в успіху (наприклад, нарощування рівня складності запропонованих завдань з урахуванням їх обов'язкового виконання учням) [5, С.49];

Вплив на мотиваційно-вольову сферу учнів може бути ефективним тільки в разі застосування комплексу дидактичних засобів, що враховують психологічні особливості віку старшокласників, домінування і взаємозв'язок різних груп мотивів навчання.

Найважливішим завданням у розвитку пізнавальної самостійності старшокласників є формування досвіду самостійної пізнавальної діяльності, який являє собою сукупність знань, умінь, навичок ведення такого роду діяльності і пам'ять емоційних переживань. Досвід самостійної пізнавальної діяльності завжди глибоко індивідуальний і пов'язаний з творчістю.

Основними дидактичними умовами формування самостійності в пізнавальній діяльності називають: розширення області застосування формованих знань, дій і відносин на рівні реалізації міжпредметних зв'язків; перехід від вказівок вчителя на необхідність використання певних знань і дій у вирішенні навчальної задачі до самостійного пошуку подібних знань і дій;

використання такої організації роботи, при якій учні переходять від формування окремих операцій виконуваних дій до формування всього дії; перехід учнів від оволодіння діями в готовому вигляді до самостійного відкриття окремих дій та їх систем; перехід учнів від усвідомлення необхідності оволодіння даним конкретним умінням до усвідомлення важливості оволодіння цілісної структурою навчальної діяльності; перехід від завдань репродуктивного характеру до завдань творчих, які вимагають використання знань і дій міжпредметного характеру [2, с.164-165].

Завдяки зростанню технологічних можливостей доступна велика кількість різноманітних мережевих освітніх ресурсів які можуть бути використані на уроках у старшокласників для підвищення активізації учнів під час навчання, що впливає на якість знань. Мережеві ресурси можуть бути найбільш корисним інструментом для підготовки шкільних проєктів, оскільки Інтернет є океаном інформації, що охоплює практично всі предмети, відомі людині, учень може знайти буквально всю інформацію по його питанню, включаючи навіть науково-дослідні роботи і статистичну інформацію. Пошук в інформаційній мережі, безумовно, швидше, ніж читання всієї книги на цю тему. Інтернет полегшує самостійну роботу, що також є важливою перевагою комп'ютерів і мережі в освіті.

Враховуючи вищезазначене можна виділити наступні умови управління процесом розвитку пізнавальної самостійності старшокласників засобами мережевих інформаційних технологій [1, с.260]:

1. Наявність програмного педагогічного засобу.
2. Наявність курсу з інформатики.
3. Володіння викладачем мережевими технологіями.
4. Активні і творчі учасники проєкту.
5. Відповідність тематики програмного педагогічного засобу дидактичним цілям заняття.

На сучасному етапі перебудови та інформатизації системи освіти виникла потреба в організації навчально-виховного процесу в школі таким чином, щоб кожен учень зміг проявити активність, самостійність, творчість в навчанні, розвинути свій власний стиль навчальної діяльності. У зв'язку з цим важливим аспектом стає розвиток здібностей вибірково засвоювати знання, уміння адаптувати отримані знання до практики. В особистості мають бути розвинені такі якості як потреба в придбанні нових знань, вміння розкривати самостійно сутність нових понять, оволодіння способами пізнавальної діяльності, творче застосування отриманих знань для вирішення різних проблем. У процесі шкільної освіти учні мають оволодіти комплексом пізнавальних процесів: а) здійснення планування своєї самостійної роботи; б) пошук відповідей на все незрозуміле, в) раціональна організація свого робочого місця і часу, забезпечуючи необхідні умови для ефективного розумової праці; г) знаходження матеріалів для докази певних положень; д) здійснення планування та систематизації навчального матеріалу і т.п. Внутрішня потреба людини в знаннях, уміння їх здобувати з різних джерел і творчо використовувати їх на практиці характеризуються як пізнавальна самостійність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Формування пізнавальної самостійності особистості можливо тільки при зміні пріоритетів в освіті – з засвоєння готових знань на самостійну пізнавальну діяльність кожного

учня з урахуванням його особливостей і можливостей. Подальші перспективи дослідження ми вбачаємо у написанні магістерської роботи.

Список використаних джерел та літератури.

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология. Учебник для вузов. Изд. второе, доп., испр. и перераб. – М.: Логос, 2000. – 384с.
2. Осадчий В.В. Створення електронного підручника: принципи, вимоги та рекомендації. Навчально-методичний посібник / В.В. Осадчий, С.В. Шаров – Мелітополь: РВЦ МДПУ, 2011. – 120 с.
3. Селевко Г.К. Тестовый аспектный анализ урока // Школьные технологии. – 1997. – №2. – С.105-119.
4. Фридман Л.М. Изучение личности учащихся и ученических коллективов [текст] / Л.М. Фридман // М.: Вече, 1989. – 246 с.
5. Фридман Л.М. Изучение процесса личностного развития ученика. – М.: Изд. “Институт практической психологии”; Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1998. – 64с.